

Norma Zagrebačke filološke škole u književnim dijelima s kraja 19. stoljeća (na primjeru djela Dvie pripoviesti (1897) Vjenceslava Novaka)

Macan, Mirna

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:935006>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Mirna Macan

**Norma zagrebačke filološke škole u književnim
djelima s kraja 19. stoljeća
(na primjeru djela *Dvie pripoviesti* (1897)
Vjenceslava Novaka)**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Mirna Macan
Matični broj: 0009071072

Norma zagrebačke filološke škole u književnim
djelima s kraja 19. stoljeća
(na primjeru djela *Dvie pripoviesti* (1897)
Vjenceslava Novaka)

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Borana Morić-Mohorovičić

Rijeka, rujan 2019.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Norma zagrebačke filološke škole u književnim djelima s kraja 19. stoljeća (na primjeru djela Dvie pripoviesti (1897) Vjenceslava Novaka)* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Borane Morić-Mohorovičić.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Mirna Macan

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. NORMA I NORMIRANOST	2
3. HRVATSKI JEZIK U 19. STOLJEĆU	4
4. ZAGREBAČKA FILOLOŠKA ŠKOLA	7
4.1. Odnos zagrebačke filološke škole prema drugim školama (riječkoj, zadarskoj, školi hrvatskih vukovaca).....	9
4.2. Norma zagrebačke filološke škole.....	13
4.2.1. Fonologija.....	18
4.2.2. Pravopis	20
4.2.3. Morfologija.....	20
4.2.4. Sintaksa	22
5. HRVATSKA KNJIŽEVNOST S KRAJA 19. STOLJEĆA I JEZIK KNJIŽEVNIH DJELA	22
5.1. Analiza djela <i>Dvie pripoviesti</i> (1897) Vjenceslava Novaka prema normi zagrebačke filološke škole	24
5.1.1. Fonologija.....	25
5.1.2. Pravopis	27
5.1.3. Morfologija.....	29
5.1.4. Sintaksa	32
6. ZAKLJUČAK	33
7. LITERATURA:	35
8. PRILOZI:	38

SAŽETAK

U prvom dijelu ovoga rada bit će prikazano djelovanje i norma zagrebačke filološke škole, a u drugom dijelu analizirano književno djelo Vjenceslava Novaka (*Dvie pripoviesti*, 1897) primjenom spoznaja iz prvoga dijela. Najprije ćemo kratko reći što je uopće norma i normiranost, a potom se posvetiti zagrebačkoj filološkoj školi i proučavanju njezine norme. Zagrebačka filološka škola izravno se nastavlja na ilirski pokret pa ćemo zbog toga reći nešto više i o tom pokretu te njegovim idejama. Temelj za proučavanje norme zagrebačke filološke škole u ovom radu bit će gramatičari koji su u njoj djelovali i njihove najznačajnije gramatike (Vjekoslav Babukić¹, Antun Mažuranić², Adolfo Veber³), a njihove značajke bit će prikazane u tablici. U drugom dijelu rada bit će analizirano književno djelo i utvrdit će se ostaju li pisci s kraja 19. stoljeća (u ovom slučaju Vjenceslav Novak) kod norme zagrebačke filološke škole ili se počinju od nje udaljavati. Analiza će biti podijeljena po kategorijama i pomoću tablica će se proučavati značajke u djelu. Na kraju ćemo sve zaključiti i vidjeti je li Vjenceslav Novak u *Dvie pripoviesti* (1897) ostao kod norme zagrebačke filološke škole.

KLJUČNE RIJEČI: norma, gramatike, jezik, povijest, zagrebačka filološka škola, Vjenceslav Novak, *Dvie pripoviesti*

¹ *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* (1836); *Ilirska slovnica* (1854)

² *Slovnica Hèrvatska za gimnazije i realne škole* (¹1859, ²1861, ³1866, ⁴1869)

³ *Slovnica hèrvatska za srednja učilišta* (¹1871, ²1873, ³1876).

1. UVOD

U ovom diplomskom radu pokušat će se utvrditi prisutnost jezične norme zagrebačke filološke škole u djelu *Dvie pripoviesti* (1897) Vjenceslava Novaka. Ovo djelo odabrano je upravo zbog godine izdanja što će biti veoma pogodno za jezičnu analizu jer na samom kraju 19. stoljeća ne možemo više očekivati isključivo normu zagrebačke filološke škole, već i normu hrvatskih vukovaca koji tada počinju dominirati. Upravo je zbog toga odabrana ova tema, a samo istraživanje predstavljalo je izazov i poticaj da će se doći do nekih rezultata koji možda i nisu očekivani.

U uvodnom ćemo se dijelu kratko osvrnuti na pojam norme i normiranosti te ćemo sažeto prikazati najvažnije značajke hrvatskog jezikoslovlja u 19. stoljeću s naglaskom na jezik zagrebačke filološke škole. Potom ćemo spoznaje do kojih smo došli iščitavanjem literature i stečena znanja primijeniti na analizu književnog djela i utvrditi koliko je norma (i je li uopće) zagrebačke filološke škole prisutna u analiziranom književnom djelu. Na kraju ćemo iznijeti zaključak proučavanja i analize.

2. NORMA I NORMIRANOST

Svaki jezik je sustav. (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 19) Kao i u svim drugim jezicima, i u hrvatskom se jeziku mogu utvrditi jezični znakovi i odnosi među njima. (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 19) Mogu se utvrditi leksički odnosi među riječima, ali i gramatički odnosi koji nam propisuju na koji se način nešto može reći. Što se tiče samog naziva, hrvatskim jezikom obuhvaćamo sve njegove ostvaraje (pisane i govorene) od najranijih vremena do danas i na svim područjima na kojima žive Hrvati. (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 19) Hrvatski jezik obuhvaća mjesne govore, gradske govore i žargone, hrvatski standardni jezik. (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 10) Standardni jezik je sustav isto kao što su to i mjesni govori i žargoni, ali razlika je u tome što je standardni jezik, za razliku od njih, uređen svjesnom normom, te ga stoga svi moraju učiti, a služenje njime je zahtjevno. (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 19) Veoma važne značajke standardnoga jezika su autonomnost (kojom se ističe samostalnost standardnoga jezika naspram nekog organskog idioma ili skupa jezika), svjesna normiranost (temeljna značajka standardnoga jezika), polifunkcionalnost ili funkcionalna polivalentnost (standardni jezik na svim razinama mora biti osposobljen da se njime možemo služiti bez poteškoća u funkcionalno različitim komunikacijskim situacijama), elastična stabilnost (dinamička narav standardnoga jezika koji je stabilan u osnovi, ali je ta stabilnost gipka kako bi jezik mogao udovoljavati novim komunikacijskim potrebama govornika). (Samardžija 1999: 7-8)

Bernardina Petrović⁴ u svojoj prezentaciji navodi da je „**norma** skup pravila koji određuju što u standardni jezik ulazi, a što ne ulazi. Normom se određuje koji se jezični elementi koji postoje u sustavu određenoga jezika smatraju pravilnima i potrebnima jeziku kao standardu, a koji se elementi ne

⁴ Prezentacija preuzeta online: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/c/c1/Hrvatski_standardni_jezik.pdf (8.7.2019.)

smatraju.“ Norma obuhvaća jezik na svim njegovim razinama pa stoga možemo razlikovati fonološku, morfološku, tvorbenu, sintaktičku, leksičku, pravopisnu i naglasnu (koja pripada fonološkoj, ali je veoma važna pa se često posebno navodi). (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 37) Kao što je već i navedeno, standardni se jezik uči i on nije nikome materinski, a upravo zbog toga norme standardnoga jezika sadržane su u normativnim priručnicima. Osnovni normativni priručnici koji nam stoje na raspolaganju kada imamo neke dvojbe ili nedoumice su: pravopis, gramatika, rječnik, jezični savjetnik. (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 28)

Standardni jezik ima svoj zadatak i ljudi ga moraju učiti. To je moguće samo ako se taj jezik svjesno normira. Bez normiranja pod utjecajem lokalnih dijalekata i slično stvorila bi se velika raznolikost koja bi smetala preciznom sporazumijevanju. (Katičić 1999: 119) „**Normiranost** je određenost poželjnih i uzornih jezičnih značajka u određenoj zajednici uz pomoć normativnih pravila, odnosno propisanost pravilnih jezičnih jedinica.“⁵ Za normiranost je važno: višefunkcionalnost- mogućnost uporabe jezika u različitim komunikacijskim situacijama; stabilnost u prostoru- postojanost u prostoru; stabilnost u vremenu- elastičnost u vremenu.⁶

⁵ Petrović, Bernardina, *Norme i normiranje hrvatskoga standardnog jezika*, preuzeto: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/c/c1/Hrvatski_standardni_jezik.pdf (8.7.2019.)

⁶ Petrović, Bernardina, *Norme i normiranje hrvatskoga standardnog jezika*, preuzeto: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/c/c1/Hrvatski_standardni_jezik.pdf (8.7.2019.)

3. HRVATSKI JEZIK U 19. STOLJEĆU

Kada je riječ o hrvatskome jeziku u 19. stoljeću, Ivo Pranjković smatra da se čitavo stoljeće može podijeliti u tri razdoblja (prvo razdoblje obuhvaća prva tri desetljeća 19. stoljeća i nastavlja se na zbivanja i tendencije iz 18. stoljeća⁷, drugo razdoblje traje od tridesetih do pedesetih godina 19. st, a treće razdoblje odnosi se na drugu polovicu 19. stoljeća) (Pranjković 2010: 49).

Što se tiče jezikoslovnog rada u 19. stoljeću, napomenimo da su u 19. stoljeću nastala brojna jezikoslovna djela. Velik je broj nastao već u prvom razdoblju, primjerice: rječnik Joakima Stullija koji se sastoji od tri dijela (*Lexicon latino-italico-illyricum* (1801), *Rječoslòxje* (1806), *Vocabolario italiano-illirico-latino* (1810)), *Ricoslovník illirickoga, italianskoga i nimacskoga jezika* Josipa Voltića; *Grammatica della lingua Illirica* Franje Marie Appendinia; *Nova ricoslovica illiricka* ličkoga župnika Šime Starčevića, itd. (Pranjković 2010: 50) Drugo je razdoblje prožeto idejama ilirizma, ali i početkom djelovanja filoloških škola. Ilirski pokret⁸ (dio hrvatskog narodnog preporoda) odigrao je veliku ulogu u izgradnji i normiranju hrvatskoga jezika. (Pranjković 2010: 52) Taj pokret započinje 1832. kada skupina plemstva na Hrvatskom saboru nastupa s modernim zahtjevima u pogledu socijalne politike, iako je to isto plemstvo dugo godina bilo u interesima sjedinjeno s ugarskim. (Novak 2012: 75) Program ilirskog pokreta imao je više dimenzija, a

⁷ Proces standardizacije hrvatskoga jezika, pisanje novih gramatika, pravopisa i rječnika...“Upravo zbog toga što se to razdoblje nastavlja na zbivanja iz 18. stoljeća, i dalje uglavnom prevladava ikavica ili ikavsko-jekavsko dvojstvo, zadržava se i slavonska grafija, koja je zapravo već u 18. stoljeću predstavljala svojevrni kompromis između sjevera i juga. Početkom 19. stoljeća grafijska podvojenost nije više između sjevera i juga, nego zapravo između štokavskoga i kajkavskoga književnog jezika.“ (Frančić 2011)

⁸ „Pokret se naziva ilirski, a ne hrvatski zbog toga jer su mladi hrvatski intelektualci mogli započeti samo kulturni pokret i samo pod neutralnim imenom jer bi pod nacionalnim imenom to bila opasnost za Habsburšku Monarhiju. Ne treba smetnuti s uma da je riječ o nacionalnom pokretu u čijoj su pozadini politička nastojanja te da je trebalo puno mudrosti da se pod plaštem kulturnoga pokreta pokušaju ostvariti i političke težnje za ujedinjenjem.“(Tafra 2006: 43-55)

neke od njih su očuvanje kulturnoga identiteta hrvatskoga naroda zaustavljanjem mađarizacije i stvaranjem standardnoga polivalentnog jezika, očuvanje političkog identiteta Hrvatskoga naroda unutar Monarhije, kulturno i političko ujedinjenje južnih Slavena. (Novak 2012: 90) Glavni predstavnik i vođa tog pokreta bio je Ljudevit Gaj. Ilirski pokret trajao je do 1843. godine kada je zabranjeno ilirsko ime. Važno je da su pripadnici ilirskog pokreta bili aktivni na različitim područjima (mnogo su radili na političkom planu, ali isto tako, mnogo energije je uloženo i u filologiju, jezikoslovlje, etnografiju, historiografiju, književni rad na narodnom jeziku, izdavanje časopisa...). „Na tim je poljima djelovanja normiran nadregionalni jezik, implementiran u književnost namijenjenu svim slojevima društva te je novostvorenim medijima i kanalima prenošena nacionalno-integrativna ideologija.“ (Novak 2012: 94) Osim toga, važno područje preporodnog djelovanja bilo je osnivanje znanstvenih i gospodarskih i političkih institucija. (Novak 2012: 94) Jezična se koncepcija iliraca može opisati kao djelovanje s ciljem stvaranja zajedničkog jezika Hrvata, ali i jezika južnoslavenskih naroda, a podloga tom jeziku bila je štokavština. (Novak 2012: 123) Današnji standardni hrvatski jezik nije identičan onome kakvim su ga zamišljali ilirci, ali važnost njihova utjecaja na razvoj tog jezika je izuzetno velika. (Novak 2012: 128) „Ilirci su riješili pitanje hrvatske latiničke grafije, kojom se i danas uz manje promjene služimo te stvorili uvjete da književni jezik na štokavskoj osnovi postane općim u svim hrvatskim krajevima.“ (Novak 2012: 128) Ilirci su također mnogo toga učinili kako bi hrvatski jezik postao službenim, tj. da on prodre i u visoko školstvo, a to započinje već 1832. kada Matija Smodek počinje predavati materinski jezik na ondašnjoj akademiji. (Pranjaković 2010: 53) Treće razdoblje 19. stoljeća, obilježeno je borbom filoloških škola (zagrebačke filološke škole (Adolfo Veber), riječke filološke škole (Fran Kurelac), zadarske filološke škole (Ante Kuzmanić) i škole hrvatskih vukovaca (Tomo Maretić)).

Za razliku od Ive Pranjkovića, Sanda Ham (2006) 19. stoljeće dijeli na tri dijela (ilirsko razdoblje: od 30-ih godina do polovice 19. stoljeća, razdoblje filoloških škola: od polovice 19. stoljeća do 90-ih godina 19. stoljeća; razdoblje pobjede hrvatskih vukovaca: posljednje desetljeće 19. stoljeća)⁹. (Ham 2006: 65) Promatrajući periodizaciju drugoga razdoblja 19. st. s pravom se možemo zapitati započinje li ono (tek) polovicom 19. st. i moramo li, prema tome, rane gramatike Vjekoslava Babukića i Antuna Mažuranića svrstati u ilirsko razdoblje. Sanda Ham navodi da drugo razdoblje traje od polovice pa do 90-ih godina 19. stoljeća te da je ono obilježeno djelovanjem filoloških škola, a Ljudevit Jonke (1971: 85) navodi kako je zagrebačka filološka škola osnovana 1835. i 1836. godine u okviru ilirskoga pokreta pod pokroviteljstvom i sa direktivama samog Ljudevita Gaja. Ako analiziramo podjelu Sande Ham prema jezičnim obilježjima napisanih gramatika toga razdoblja, s jedne strane će biti gramatike zagrebačke filološke škole, a s druge gramatike hrvatskih vukovaca. Načelno su gramatike tih dviju skupina prepoznatljive u svojim normativnim rješenjima tako da se jasno mogu izdvojiti koje su zagrebačkih, a koje vukovskih jezičnih obilježja. (Ham 2006: 65) Zagrebačka škola ima književni jezik štokavske stilizacije preuzet iz prethodnih razdoblja, osuvremenjuje se i jekavizira u okviru pojedinačnih normativnih rješenja, a ne načelno, dok se jezik hrvatskih vukovaca gradi na živom narodnom ijekavskom štokavskom govoru zanemarujući hrvatsku gramatičarsku tradiciju i načelno ju normativno mijenjajući. (Ham 2006: 66)

⁹ Periodizacija Sande Ham (2006) razlikuje se od periodizacije Ive Pranjkovića (2010) zbog toga što ona proučava hrvatske gramatike, a Pranjković piše općenito o cijelom 19. stoljeću i njegovu jezikoslovlju.

4. ZAGREBAČKA FILOLOŠKA ŠKOLA

Zagrebačka filološka škola svojom djelatnošću nastavlja se na ilirski pokret (Pranjeković 2015: 85) kojemu je na čelu bio Ljudevit Gaj. Ljudi koji su djelovali u toj školi često su bili isti oni koji su djelovali i u ilirskom pokretu. Jedan od njih je Vjekoslav Babukić koji je prvi počeo opisivati i kodificirati hrvatski književni jezik, i to svojom gramatikom *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* (1836).¹⁰ (Tafra 1993: 36) Osim spomenute, napisao je i *Ilirsku slovnice* (1854) koja se smatra prvom hrvatskom gramatikom kojoj je predmet proučavanja sintakse bila rečenica, ali ta gramatika nije bila priznata niti značajna koliko njegova prva gramatika. (Ham 2006: 79) Antun Mažuranić drugi je značajan gramatičar zagrebačke filološke škole, a napisao je *Temelje ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* (¹1839, ²1842) i svoje najznačajnije djelo *Slovnica Hèrvatska za gimnazije i realne škole* (¹1859, ²1861, ³1866, ⁴1869) koja je odigrala važnu ulogu u oblikovanju hrvatskoga književnoga jezika i koja je bila vrlo dobro prihvaćena, o čemu svjedoče i brojna izdanja. Ta je gramatika osobito bila hvaljena zbog opisa novoštokavskoga naglasnoga sustava. Isto tako, Mažuranić opisom jezičnoga sustava nadmašuje sebi suvremene gramatike, a na njegov rad oslanjaju se mnogi drugi. (Ham 2006: 82) Iako je bila namijenjena školskoj upotrebi, *Slovnica Hèrvatska za gimnazije i realne škole* bila je i znanstvena, a takvom ju čini Mažuranićev pristup građi koji je temeljen na terenskom istraživanju. (Ham 2006: 83) U zagrebačkoj filološkoj školi djelovao je i Adolfo Veber, predvodnik te škole, a njegova najpoznatija djela su: *Skladnja ilirskoga jezika za srednja učilišta* (1859), *Slovnica hèrvatska za srednja učilišta* (¹1871, ²1873, ³1876).

¹⁰ Zanimljivo je to da je zadatak normiranja i kodifikacije hrvatskoga književnoga jezika najprije pripala Vjekoslavu Babukiću upravo zbog toga što je on rodom iz Požege te je u ono vrijeme među ilircima bio ponajbolji znalac štokavštine koja je trebala postati temelj književnomu jeziku. (Tafra 1993: 36)

Gramatike nadahnute idejama zagrebačke filološke škole nicali su po cijeloj Hrvatskoj od 1836. (kada u Zagrebu izlazi prva gramatika Vjekoslava Babukića) do 1891. (kada u Osijeku izlazi posljednja Vitanovićeva gramatika) pa je jasno kako zagrebačka škola već u razdoblju ilirizma nadrasta svoje zemljopisno zagrebačko podrijetlo i prerasta u općeprihvaćeni filološki pokret koji živi do kraja 19. stoljeća. (Ham 2006: 67). Ono što je značajno jest svjestan napor za postizanjem ujednačenoga književnoga jezika u svim dijelovima hrvatske. (Ham 2006: 67) Zagrebačka škola nastavlja normativni put zacrtan još od Kašićevih vremena (temelj književnomu jeziku je štokavština koja polako poprima novije oblike).¹¹ (Ham 2006: 67) Gramatičari zagrebačke filološke škole nadograđuju svoju jezikoslovnu misao na temelj koji su već imali¹², ne prekidajući razvojni tijek književnoga jezika, ali su također i pratili jezične promjene koje su se događale i svoj rad usklađivali s time. (Ham 2006: 68)

Program zagrebačke filološke škole najbolje je sažeo sam Veber u suton djelovanja te škole: „Zagrebačka je škola imala zadatak, da kajkavce i čakavce privede u kolo štokavacah, kako bi se razširilo književno polje. Nebi bilo mudro, da su za taj cilj poprimili Ilirci, medju kojimi je bilo štokavacah, namah skrajnju štokavštinu, jer bi time morali žrtvovati silu dobrih riečih i frazah, kojih štokavština nepozna, i zbaciti dosta oblikah, koji su očevidno pravilniji, nego oni, koje je mjesto njih štokavština u novije vrieme, premda ne skrozimice razvila, pa bi tako otegotili, ako ne posve osujetili posao ujedinjavanja. Zato su, proučivši sva tri narječja, prihvatili iz štokavštine one oblike, kojimi se ona najjače iztiče, a zadržali iz kajkavštine i čakavštine one, koji su pravilniji, a nisu još posve izumrli medju štokavci, tako da su se braća mogla dobro medju sobom

¹¹ „Na primjer, jekavska štokavština je normirana već u prvoj zagrebačkoj gramatici s jasnom preporukom da se odraz jata zabilježen kao ě može čitati jekavski, ekavski, ikavski (ponekad samo za potrebe stiha i ijekavski), ali preporuka je bila koristiti jekavski odraz. Tako se postupno došlo do jekavštine. Slično je bilo i s akcenatskim sustavom, tronaglasni nenovoštokavski akcenatski sustav napušten je tek sredinom 19. stoljeća, a ne odmah.“ (Ham 2006: 68)

¹² Slijedili su tijek književnoga jezika zacrtan još od Bartola Kašića kojemu je temelj bila štokavština.

razumijevati, što je glavni cilj jezičnoga jedinstva. Takovim su načinom doveli Ilirci na čudo svieta u kratko vrijeme kajkavce i čakavce u štokavsku zajednicu.“ (Kurelac <et.al> 1999: 425) Veoma je značajno da je zagrebačka filološka škola ujedinila Hrvate u jeziku i pravopisu, dala je temelj za jezično i pravopisno jedinstvo Hrvata i Srba i otvorila perspektive za budućnost. (Jonke 1971: 86) Rad zagrebačke filološke škole ostavio je trag i na današnje jezikoslovce. Stjepan Babić piše: „Nastojanjima Zagrebačke filološke škole dobili smo u ruke književni jezik izgrađen na dotadašnjoj hrvatskoj jezičnoj tradiciji, normiranom od Hrvata i za Hrvate i njihove tadašnje potrebe. Bio je takav da smo se njime mogli glatko izražavati u književnosti i znanosti, ukratko, u svim potrebama koje se i zahtijevaju od izgrađenoga književnoga jezika.” (Babić 2004: 133)

4.1. Odnos zagrebačke filološke škole prema drugim školama (riječkoj, zadarskoj, školi hrvatskih vukovaca)

Pobornici riječke filološke škole na čelu sa svojim predvodnikom Franom Kurelcem, smatrali su da osnovicu pismenom jeziku trebaju činiti oni elementi u hrvatskim tekstovima koji su zajednički većini slavenskih jezika. „Kurelac se svojim jezičnim devijacijama udaljavao od osnovnog toka književnoga jezika.“ (Vince 1968: 163) On je želio da se sačuva nacionalna kultura i prošlost te upravo zbog toga napušta stari jezik, odnosno jezik stare književnosti. (Vince 1968: 164) Pri formiranju svoga tipa jezika obazirao se i na narječja, posebno čakavsko. (Vince 1968: 164) Čitava riječka filološka škola postala je najpoznatija po tome što su odbacivali nastavak *-ah* u genitivu množine i zagovarali upotrebu starijih oblika. (Moguš 1955: 170-173) Tako su se primjerice zalagali za uvođenje: slavenskog genitiva (pr. *puno sel, žen, molitav*), 1. l. prezenta na *-u* (pr. *ja ispeku*), dvojine u imenica (pr. *dvaju rukopisu, širokih rukavu*) i glagola (pr. *te me uvedosta i pokazasta*), staroga kondicionala s oblicima *bim, biš, bi, bimo, bite, bi*, futura sa svršenim prezentom glagola *biti* (pr. *буду govorit*), starinskih glagolskih priloga i gerundiva (pr. *navraćaje, obišad, našavše*), perfekta bez pomoćnoga glagola, posve arhaične konstrukcije kao što su poredbeni genitiv (pr. *misli kamena tvrđe*) itd. (Moguš 1955: 170-173)

S druge pak strane, zadarska filološka škola, iako je prihvatila Gajevu grafiju¹³, i dalje je željela koristiti štokavsku ikavicu kao osnovicu za hrvatski književni jezik. (Moguš 1955: 168) Svoje uporište imali su u tome što su tvrdili

¹³ Gaj je za osnovicu standardnoga jezika uzeo štokavštinu. „Rješenja za palatale u *Pravopiszu* (1835) bila su drugačija od onih u *Kratkoj osnovi* (1830). Otprije je zadržao grafeme *č, ž, š* (sada su bili označeni kvačicom, a prije tildom, a odustao je od *č̃, đ̃, š̃, ĩ, ñ*). Novi su mu prijedlozi spoj temeljnoga suglasnika i suglasnika *j*. Grafijski je to izgledalo ovako: *tj, dj, gj, lj, nj* (dakle *j* s crticom). Od 1838. umjesto crtice na *j* pisat će se točka. Znak za glas *ć* preuzeo je iz poljske tradicije. Isto tako, navodi pisanje *ě* (rogato *e*) za *jat*.“ (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: <http://ihjj.hr/iz-povijesti/ljudevit-gaj-kratka-osnova-hrvatsko-slavenskoga-pravopisa-a/32/> (4.9.2019.))

da su baš tim dijalektom napisana tada veoma popularna djela hrvatske književnosti (npr. *Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga* Filipa Grabovca i *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* Andrije Kačića Miošića). (Moguš 1955: 167-170) Iz svega navedenog, može se zaključiti kako ideje riječke i zadarske filološke škole, koje su se protivile idejama zagrebačke filološke škole, nisu zaživjele, već je zagrebačka škola imala prevlast. Mogući razlog zašto je tome tako i zašto ideje riječke i zadarske filološke škole nisu zaživjele jest upravo to što te škole nisu imale ni približno vrsne gramatičare i leksikografe kakve je imala zagrebačka filološka škola. Iz tih škola nije proizašla ni jedna gramatika koja bi stala uz bok Babukićevoj, Mažuranićevoj ili Veberovoj, pa stoga ne čudi što je zagrebačka filološka škola nadišla te dvije škole i dominirala.

Škola hrvatskih vukovaca djelovala je krajem 19. stoljeća i počela mijenjati jezik zagrebačke filološke škole. Njihovo djelovanje obilježili su Ivan Broz, Franjo Iveković i Tomo Maretić.¹⁴ Za razliku od zagrebačke filološke škole koja je zagovarala etimološki pravopis (morfonološki), hrvatski su vukovci, na čelu s Tomom Maretićem¹⁵ smatrali da je bolje provesti fonetski (fonološki) pravopis, a veliki oslonac za to bio im je Đuro Daničić, istaknuti

¹⁴ Najvažnija djela kojima su hrvatski vukovci na kraju stoljeća počeli mijenjati normu zagrebačke filološke škole su: *Hrvatski pravopis* (1892) Ivana Broza, *Rječnik hrvatskoga jezika* (1901) Franje Ivekovića i Ivana Broza te *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* (1899) Tome Maretića. „Brozov je pravopis u škole i javnu upotrebu uveo fonološki pravopis uz nemale slovoisne promjene: ije/je umjesto ie/je, đ umjesto dj,gj), ć umjesto tj i dž. Maretićeva je gramatika unijela krupne promjene u dotadašnje fonološko i morfološko ustrojstvo književnoga jezika, a Broz-Ivekovićev rječnik podvrgnuo je trodijalekatnu književno-jezičnu rječničku osnovicu izrazitomu štokavskomu purizmu.“ (Ham 2006: 152)

¹⁵ Već je navedeno da je Maretićevo najznačajnije djelo *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* (1899), a ono je odigralo važnu ulogu u hrvatskoj jezičnoj povijesti. U toj gramatici mnogim je jezičnim problemima dao prava objašnjenja, konkretno je opisao novoštokavštinu u Karadžićevim i Daničićevim djelima čime je dobiven cjelovit uvid u novoštokavštinu kao sustav. To je učvrstilo novoštokavski dijalekt kao osnovicu standardnoga jezika pa je zato i Maretićeva zasluga nesumnjiva. (Moguš 1955: 187) Zamjerka Maretićevoj *Gramatici* bila je ta što u njoj zanemaruje djela iz hrvatske prošlosti, ali i njemu suvremene književnosti, ali i jezikoslovnu tradiciju. Ali je bez ikakve sumnje to bila najbolja tadašnja gramatika, metodološki čvrsto i dosljedno utemeljena u ondašnjoj jezikoslovnoj misli i praksi. (Pranjkić 2010: 58)

filolog Karadžićeve orijentacije, „/.../koji je bio pozvan da u novoosnovanoj Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti organizira i započne rad na *Rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika*“. (Moguš 1955: 180) Maretić je na jezičnom planu proveo ono što je već prije najavio u raspravi o povijesti hrvatske latinice: „novoštokavski se književni jezik ne može kodificirati na osnovi jezika djela hrvatskih pisaca druge polovine 19. st. jer taj jezik ima mnogo neštokavskih elemenata u skladu s principima zagrebačke filološke škole“. (Moguš 1955: 184). O sukobljavanju pripadnika hrvatskih vukovaca i pripadnika zagrebačke filološke škole svjedoče brojne polemike.¹⁶ “Temeljna razlika koja se navodi između zagrebačkih i vukovskih gramatika je u tome što zagrebački gramatičari normiraju književni jezik svjesni da je književni jezik iznad mjesnih govora i dijalekata te da ga ne treba ondje tražiti, a pri normiranju polaze od pisane hrvatske književnoumjetničke i književno jezične tradicije, dok hrvatski vukovci normiraju književni jezik oslanjajući se na konkretan živi govor, a pri normiranju polaze od usmenoga štokavskoga izričaja.“ (Ham 2006: 69). Dakle, zagrebačka filološka škola, koja je svojim idejama bila veoma značajna i koja je postavila temelje hrvatskom književnom jeziku, bila je poražena devedesetih godina 19. stoljeća od strane hrvatskih vukovaca. „Godine 1892. izlazi u Zagrebu po službenom nalogu *Hrvatski pravopis* Ivana Broza, zasnovan na fonetskim principima Vuka Stefanovića Karadžića, a 1899. izlazi Maretićeva *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Time je zadan konačni udarac dotadašnjem hrvatskom etimološkom pravopisu i starim oblicima u jeziku hrvatske književnosti.“ (Jonke 1971: 85)

¹⁶ Te polemike započele su člankom *Srbi svi i svuda* objavljenim u *Kovčezicu za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona* 1849. godine Vuka Stefanovića Karadžića, reformatora srpskoga jezika, gdje se tvrdilo da je štokavština samo srpska, a ne i hrvatska. Prema tome, Hrvati su mogli biti samo čakavci, a kajkavci su se smatrali Slovencima. (Pranjko 2015: 77)

4.2. Norma zagrebačke filološke škole

U recentnoj literaturi postoji nekoliko pokušaja definiranja norme zagrebačke filološke škole¹⁷, a za potrebe je analize izabran onaj Borane Morić-Mohorovičić (2015).

Tablica 1.¹⁸

		V. Babukić <i>Osnova slovnice slavjanske</i>	V. Babukić <i>Ilirska slovnica</i>	A. Mažuranić	A. Veber
f o n o l o g i j a	broj fonema	30 (ne razlikuje fonem /ž/; ubrojen ě)	30 (nije ubrojen ě; razlikuje fonem /ž/)	27 (ne razlikuje foneme /ž/, /ž/, /l/, /ñ/, iako tri potonja rabi u tekstu <i>Slovnice</i> , ubrojen fonem /ě/)	28 (ne razlikuje foneme /ž/, /ž/, /l/, /ñ/, iako tri potonja rabi u tekstu <i>Slovnice</i> , ubrojeni fonemi /ě/ i /è/)
	slogotvornost	<i>Er</i>	<i>Ěr</i>	<i>Ěr</i>	<i>èr</i> ; od 1876. godine <i>r</i>
	status jata	ě > <i>je</i> (slobodan izgovor u pjesništvu)	ě > <i>ie</i> (dug slog); <i>je</i> (kratak slog)	ě > <i>ie</i> (dug slog); <i>je</i> (kratak slog) (dvosložan izgovor u narodnim pjesmama)	ě > <i>ie</i> (dug slog); <i>je</i> (kratak slog); od 1876. godine <i>ě</i> se bilježi kao <i>ie</i> ; <i>je</i> .
	palatalni	č; <i>tj</i> , ć = ć;	č; ć, (<i>tj</i>) = ć;	č; <i>tj</i> , ć = ć; <i>dj</i> / <i>gj</i>	č; <i>tj</i> , ć = ć; <i>dj</i>

¹⁷ Usp. npr. Ham 1998.

¹⁸ Morić Mohorovičić, Borana, *Gramatičar Dragutin Antun Parčić*, Disertacija, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2015.

sug.	<i>d j = đ; l j, n j, š; ž</i>	<i>dž; dj = đ; lj; nj, š; ž</i>	<i>= đ; lj; nj; š; ž</i>	<i>= đ; lj; nj; š; ž</i>
Alternacije	opisane; nisu imenovane	opisane; nisu imenovane	opisane; nisu imenovane (zijevo?)	opisane; imenovane samo vokalne glasovne promjene
akcenatski i sustav	<u>troakcenatski</u> <i>à</i> (kratki) <i>á</i> (oštri) <i>â</i> (zavinjeni)	<u>troakcenatski</u> <i>ki</i> <i>à</i> (teški) <i>á</i> (oštri) <i>â</i> (zavinjeni)	<u>četveroakcenatski</u> <i>i</i> <i>à</i> slabi teški (kratkouzlazni) <i>á</i> oštri (dugosilazni) <i>â</i> zavinuti (dugouzlazni) <i>ã</i> jaki teški (kratkosilazni)	<u>četveroakcenatski</u> <i>tski</i> <i>à</i> proteški (kratkouzlazni) <i>á</i> oštri (dugosilazni) <i>â</i> zavinuti (dugouzlazni) <i>ã</i> jteški (kratkosilazni)
vrste riječi	Ime (<i>samostavno, pridavno i brojno ime</i>), zaimi, glagolj, pričastje, predlog, prislov, veznik, medmetak	samostavnički red (<i>samostavnik / samostavno ime; pridavnik / pridavno ime / pridjevak; brojnik / brojno ime; zaimi; predlog</i>); glagoljski red (<i>glagolj; prislov; veznik</i>)	imena (<i>samosatvno i pridavno ime [brojno ime i zaimi]</i>), glagolji, čestice (<i>prislovi, predlozi, veznici, umetci</i>)	imena (<i>samostavnik i pridavnik [brojnik i zaimi]</i>), glagolji, čestice (<i>prislovi, predlozi, veznici, umetci</i>)
broj	jedinina, množina, dvojina			
dekl. Obrasci	tri dekl. obrasca prema nastavku G jd.			
G mn. imenica	<i>-Ø, -ah, -ov, -ev, -ih</i>	<i>-Ø, -ah, -ih</i>	<i>-āh, -īh</i>	<i>-āh, -īh</i>
DLI mn.	nesinkretizirani likovi			

m o r f o l o g i j a	imenica				
	nenaglaše ni lik A jd. zamjenic a ona	<i>Ju</i>			
	V u imeničko j deklinacij i pridjeva	- (Babukić ne piše vokativ ni u određenih pridjeva)	+	+	+
	G mn. i L mn. u pridjevsk o- zamjenič koj deklinacij i	Sinkretiziran			
	navesci u pridjevsk o- zamjenič koj deklinacij i	<i>G jd.</i> <i>zdravoga</i> <i>D jd.</i> <i>zdravomu</i> <i>L jd. zdravom</i> <i>I jd. zdravim</i>	<i>G jd.</i> <i>zdravoga</i> <i>D jd.</i> <i>zdravomu</i> <i>L jd.</i> <i>zdravom</i> <i>I jd.</i> <i>zdravim</i>	<i>G jd. žutoga</i> <i>D jd. žutomu</i> <i>L jd. žutom</i> <i>I jd. žutim</i>	<i>G jd. žutoga</i> <i>D jd. žutomu</i> <i>L jd. žutom</i> <i>I jd. žutim</i>
	dekl. brojeva	dekliniraju se brojevi od jedan do četiri	dekliniraju se brojevi od jedan do četiri	dekliniraju se svi brojevi	dekliniraju se brojevi od jedan do četiri
	konjug. obrasci	6 razreda po infinitivnoj osnovi	6 razreda po infinitivnoj osnovi	2 razreda: glagoli kojima osnova završava na suglasnik te glagoli kojima osnova završava na samoglasnik	6 razreda po infinitivnoj osnovi
	futur egzaktni	-	<i>bit ću bio</i>	<i>bit ću kupovao</i>	<i>bit ću kupovao</i>
	neosobni, nepraviln	-	izdvojene kategorije	izdvojene kategorije	izdvojene kategorije

	i i manjkavi glagolji		glagola kojima se zaključuje morfologija glagola	glagola kojima se zaključuje morfologija glagola	glagola kojima se zaključuje morfologija glagola
tv o rb a rij e či	tvorbeni načini	-	-	izdvojenje i slaganje	izvadjanje i sastavljanje (parateza i sinteza)
s i n t a k s a		sedam pravila koja ne prelaze granicu sintagme	<i>o prostom stavku (jednostavn a rečenica)</i>	-	<i>skladnja slaganja (opisuje rečenicu i njezine dijelove)</i>
			<i>o sastavljeno m stavku (složena rečenica)</i>		<i>skladnja dėlovanja (sintaksa oblika i vrsta riječi)</i>
			<i>o višestručno sastavljeno me stavku ili periodu (višestruko složena rečenica)</i>		<i>skladnja porednja (red riječi)</i>
P r a v o p i s		morfonološki pravopis	morfonološki pravopis	morfonološki pravopis (na teorijskoj razini dopušta i neka rješenja fonološkog pravopisa)	morfonološki pravopis

n a z i v l j e	jezične razine	- <i>skladnje</i>	<i>glasoslovje</i> (fonetika i fonologija), <i>rčoslovje</i> (morfologij a i naznake tvorbe riječi), <i>stavkoslovje</i> (sintaksa)	<i>rčoslovje</i> <i>pregibanje rčih,</i> <i>tvorenje</i> <i>pregibivih rčih)</i> (<i>skladnja</i>)	<i>rčoslovje</i> (<i>glasoslovje,</i> <i>likoslovje,</i> <i>tvorenje</i> <i>rčih),</i> <i>skladnja</i>
	Gramatika	Slovnica			
	vrste riječi	<i>samostavno ime, pridavno ime, brojno ime, zaima, glagolj, pričastje, predlog, prislov, veznik, medmetak</i>	<i>samostavnik</i> / <i>samostavno ime, pridavnik / pridavno ime / pridčvak, brojnik / brojno ime, zaima, predlog; glagolj, prislov, veznik</i>	<i>samostavno ime, pridavno ime, brojno ime, zaima, glagolj, prislov, predlog, veznik, umetak</i>	<i>samostavnik, pridavnik, brojnik, zaima, glagolj, prislov, predlog, veznik, umetak/uzklič nik</i>
	padeži	<i>Imeniteljni (Nominativus); Roditeljni (Genitivus); Dateljni (Dativus); Tužiteljni (Accusativus) ; Zvateljni (Vocativus); Skazateljni (Praeposition alis v.</i>	<i>Nominativ (imaniteljni padež); Genitiv (roditeljlni padež); Dativ (dateljni padež); Akuzativ (tužiteljni padež); Vokativ (zvateljni padež);</i>	<i>imateljni ili nominativ; roditeljni ili genitiv; dateljni ili dativ; tužiteljni ili accusativ; zvateljni ili vocativ; mčstni ili local; orudni ili instrumental</i>	<i>nominativ genitiv dativ akuzativ vokativ prepozicional instrumental</i>

		<i>Localis); Tvoriteljni (Instrumental is c. Sociativus)</i>	<i>Praeposicio nal (predložni padež); Instrumenta l (tvoriteljni padež)</i>		
	kategorij a broja	<i>jednbrojnik, dvobrojnik, višebrojnik</i>	<i>broj jedinstveni, broj dvojstveni, broj množtveni</i>	<i>jednbroj, dvobroj, višebroj</i>	<i>singular, dual, plural</i>
	rod	<i>Spol</i>			

U ovoj tablici navedeni su najznačajniji gramatičari zagrebačke filološke škole i njihove značajke. Vidljivo je kako autori svoja jezična rješenja razvijaju od prve gramatike pa sve do posljednje. Prema tome, gramatičari nadograđuju jezična rješenja svojih prethodnika te tako stvaraju normu zagrebačke filološke škole. (Morić-Mohorovičić 2015: 72)

4.2.1. Fonologija

Iz navedene tablice možemo vidjeti kako gramatičari u svojim djelima razlikuju različiti broj fonema. Valja uočiti kako Vjekoslav Babukić u svojoj gramatici iz 1836. (*Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*) ne razlikuje fonem /ž/, a ubrojen je ě, dok u *Ilirskoj slovnici* (1854) razlikuje fonem /ž/, a ě nije ubrojen. U obje gramatike ima 30 fonema. Antun Mažuranić i Adolfo Veber bilježe manji broj fonema jer ne razlikuju /ž/, /ž/, /ļ/, /ñ/ koje je bilježio Babukić, ali i Mažuranić i Veber će tri potonja rabiti u tekstu gramatike. Što se tiče slogotvornog *r*, uočavamo kako su ga predstavnici zagrebački filološke škole u početku bilježili kao *er*, a kasnije ispred samoglasnoga *r* pišu muklo *è*.¹⁹ (Morić-Mohorovičić 2015) Iz tablice se može iščitati kako Babukić u prvoj gramatici za ě predlaže samo ostvaraj *je* što je dokaz da se on u početku oslanjao na neke slavonske nenovoštokavske oblike, ali sljedeće njegove gramatike će te oblike postupno napustiti i dodavati neke nove značajke. (Ham 1998: 13). U *Ilirskoj slovnici* (1854) predložio je da se ě (rogato e) čita kao *je* u kratkim slogovima i kao *ie* u dugim slogovima. Antun Mažuranić je predložio čitanje ě kao *je* u kratkom slogu i kao *ie* u dugom slogu, isto kao i Adolfo Veber do 1876. godine kada je predložio bilježenje ě kao *ie; je*. (Morić-Mohorovičić 2015) Kod bilježenja palatalnih suglasnika, svi navedeni gramatičari upotrebljavali su dijakritičke znakove i koristili jedan fonem za jedan glas, ali su poneki još uvijek koristili i dvoglase koji su mogli biti zamijenjeni jednim fonemom.²⁰ Još jedna veoma važna značajka za normu zagrebačke filološke škole je akcenatski sustav. Iz tablice se može uočiti kako Vjekoslav Babukić bilježi troakcenatski sustav u svojim gramatikama, dok Antun Mažuranić i Adolfo Veber navode četveroakcenatski sustav.

¹⁹ Veber od 1876. godine bilježi *r* u trećem izdanju *Slovnice hrvatske za srednja učilišta*.

²⁰ Gramatičari zagrebačke filološke škole nisu bilježili đ, već su fonem /ž/ bilježili kao *dj* ili *gj*, a fonem /ć/ su često bilježili kao *tj*, ali i kao *ć*.

4.2.2. Pravopis

Predstavnici zagrebačke filološke škole zagovarali su tzv. *etimološki*, tj. morfonološki pravopis²¹. To je značilo da se jednačenje po zvučnosti i po mjestu tvorbe te gubljenje suglasnika u pismu najčešće nije odražavalo. „Ponegdje su vidljiva pojedinačna odstupanja nekih pisaca od takvog (morfonološkog) pravopisa, gdje se uz pretežno morfonološka načela pisanja nalaze i pokoji izrazi pisani prema fonološkim načelima. Unatoč tome što je škola hrvatskih vukovaca krajem 19. st. zagovarala fonološko pisanje po uzoru na Brozov pravopis, morfonološko načelo pisanja (uz poneka odstupanja) održalo se sve do kraja 19. st.“ (Vulić, Laco 2015: 188) Još neke značajke zagrebačke filološke škole, a tiču se pravopisa su: čestica *ne* se gotovo dosljedno pisala sastavljeno s glagolima; složeni prilozi i prijedlozi najčešće su se pisali rastavljeno; dosljedno pisanje zareza ispred *da* i *koji*. (Vulić, Laco 2015: 188-195)

²¹ Iznimka je bio Antun Mažuranić koji upotrebljava morfonološki pravopis, ali na teorijskoj razini dopušta i neka rješenja fonološkog pravopisa.

4.2.3. Morfologija

Zagrebačka filološka škola osobito je inzistirala na nastavku *-ah* u genitivu množine svih triju rodova te nesinkretizmu u dativu, lokativu i instrumentalu množine (npr. G *jelenah*, D *jelenom*, L *jelenih*, I *jeleni*). Iz tablice se može iščitati kako su svi navedeni gramatičari bilježili *-ah* u genitivu množine, uz to da je Babukić u *Osnovi slovnice slavjanske narječja ilirskoga* (1836) bilježio još i nulti morfem te nastavke *-ov*, *-ev*, *ih*. Mažuranić je bilježio *-ah* i *-ih*, što je bio slučaj i kod Vebera. Najviše je na udaru protivnika zagrebačke škole bio genitivni nastavak *-ah* u množini zbog kojeg su predstavnike zagrebačke filološke škole nazivali pogrđnim imenom ahavcima. (Pranjeković 2015: 87) „Svi gramatičari zagrebačke škole navode tri deklinacijska obrasca prema nastavku genitiva jednine.“ (Morić-Mohorovičić 2015) U jeziku zagrebačke filološke škole u dativu je uvijek prisutan navezak *u* (*tomu*, *kojemu*, *jednomu...*), a u lokativu su najčešće oblici bez *u* (*tom*, *kojem*, *jednom*). (Ham 1998: 35-36) Iz tablice se može iščitati i da su G mn. i L mn. u pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji sinkretizirani kod svih navedenih gramatičara. Zagrebačka filološka škola upotrebljavala je zanaglasni akuzativ osobne zamjenice *ona>ju*. Ponekad, ali vrlo rijetko i nesustavno upotrebljavao se oblik *je* (Ham 1998: 65-66) Što se tiče deklinacije brojeva, u tablici se može vidjeti da Babukić i Veber navode kako se dekliniraju brojevi od jedan do četiri, dok je Mažuranićeva normativna preporuka da se i brojevi od pet nadalje sklanjaju, odnosno da se sklanjaju svi brojevi. (Ham 1998: 16) Što se tiče glagola, Babukić i Veber navode 6 razreda po infinitivnoj osnovi, dok Mažuranić navodi 2 razreda: glagoli kojima osnova završava na suglasnik te glagoli kojima osnova završava na samoglasnik. Svi navedeni gramatičari zagrebačke filološke škole bilježili su jedninu, dvojinu i množinu.

4.2.4. Sintaksa

Iz tablice iščitavamo kako Vjekoslav Babukić u *Osnovi slovnice slavjanske narječja ilirskoga* (1836) navodi sedam pravila koja ne prelaze granicu sintagme, a u *Ilirskoj slovnici* rečenicu. Antun Mažuranić o tome ne piše,²² a Adolfo Veber po uzoru na Babukića opisuje rečenicu i njezine dijelove.

„U sintaksi padeža kod mnogih pisaca 19. stoljeća uočljiva je dosljedna uporaba prijedloga *proti* uz dativ što je obilježje zagrebačke filološke škole (u normi hrvatskih vukovaca prijedlog *proti* ide uz genitiv). (Vulić, Laco 2015: 215-222) Upotreba prijedloga *k* u dativu cilja, usmjerenosti glagolske radnje i pravcu kretanja, također je česta i dosljedna. U niječnim je rečenicama objekt u genitivu, a ne u akuzativu kako je predlagala škola hrvatskih vukovaca. (Vulić, Laco 2015: 215-222)

²² Mažuranić je u svojoj gramatici opisao rečoslovje (fonologiju i fonetiku (glasoslovje), morfologiju promjenjivih vrsta riječi (sklonidbu, stupnjevanje i sprezanje – pregibanje (pregibanje rečih, sklonitba samostavnika)), tvorbu riječi (izvodjenje i slaganje (tvorenje pregibivih rečih)) i nepromjenjive vrste riječi (očesticah)), dok je drugi, sintaktički dio planirao izdati zasebno. U svom predgovoru napisao je: „Za sad izdajem evo samo prvi dio moje Slovnice, a drugi imam još dovršiti, pak-ću-ga poslije izdati, ako-mi zdravlje posluži. Medjutim-će svakomu dobro doći „Skladnja“ ovdješnjega gimnazijskoga učitelja g. Ad. Vebera, koja-će do skora troškom c. kr. Ravnateljstva razprodaje školnih knjigah u Beču izpod tiska iziti.“ (Mažuranić 2008: 15)

5. HRVATSKA KNJIŽEVNOST S KRAJA 19. STOLJEĆA I JEZIK KNJIŽEVNIH DJELA

„Krajem 19. stoljeća, suprotno od početka kada je lirika prevladavala kao književna vrsta, proza je nadišla liriku i sve se češće pisala (nastupilo doba realizma, ali i početak moderne). pisci su većinom pisali romane, koji su počeli prevladavati od pojave velikoga Augusta Šenoa i njegovih ponajprije povijesnih romana, ali i socijalnih. Osim romana, često su se pisale i pripovijetke, odnosno novele.“ (Brešić 2015: 107-150). Isto tako, sredinom i krajem 19. st. u hrvatskoj književnosti postojali su brojni časopisi (*Glasonoša, Dragoljub, Slavonac, Književnik, Vijenac*) u kojima su novi naraštaji hrvatskih pisaca najčešće objavljivali svoja djela u nastavcima. „Najpoznatiji i najplodniji časopis od ovih spomenutih bio je *Vijenac* koji je neprekinuto izlazio od 1869. do 1903, a najveći je procvat doživio od 1874 – 1881. kada mu je glavni urednik bio August Šenoa.“ (Šicel 1997: 76) Kraj 19. stoljeća prepoznatljiv je po ulasku iz realizma u modernu. Hrvatska je književnost u 19.st. još uvijek bila uglavnom u duhu prosvjetiteljstva i književne koncepcije iz 18. st. Isto tako, i jezik te književnosti oslanja se na štokavsku književnojezičnu tradiciju iz 18.st. „Negdje od 1880-ih godina u hrvatskoj književnosti počinju djelovati mladi književnici, uglavnom pravaški usmjereni, koji su unijeli u hrvatsku književnost obilježja realizma i prevlast romana te se s vremenom polako počinje mijenjati i njihov jezik.“ (Vulić, Laco 2015: 180-181) Istaknuti književnici tog razdoblja su: Janko Leskovar, Eugen Kumičić, Ante Kovačić, August Harambašić, Silvije Strahimir Kranjčević, Josip Eugen Tomić, Josip Kozarac, Rikard Jorgovanić, Vjenceslav Novak, Ksaver Šandor Gjalski itd.

5.1. Analiza djela *Dvie pripoviesti* (1897) Vjenceslava Novaka prema normi zagrebačke filološke škole

U ovom dijelu rada primjenjujući spoznaje iz prvog dijela koja su vezana uz djelovanje zagrebačke filološke škole i njezinu normu, analizirano je književno djelo Vjenceslava Novaka *Dvie pripoviesti* iz 1897. godine koje se sastoji od dvije pripovijetke: *Francuzovo razkuće* i *Što je krivo?*. Čitajući i analizirajući ovo djelo, pokušalo se dokazati jesu li pisci s kraja 19. stoljeća (u ovom slučaju Vjenceslav Novak) i u kojoj mjeri još uvijek pri pisanju slijedili normu zagrebačke filološke škole. Upravo je djelo *Dvie pripoviesti* odabrano za analizu jer je napisano na samom kraju 19. stoljeća, a već sam naslov poziva na detaljniju analizu samoga jezika u njemu.²³

Vjenceslav Novak (Senj, 1859 – Zagreb, 1905) jedan je od najvećih pripovjedača hrvatskoga realizma. (Šicel 2005: 200) U hrvatskoj književnosti javlja se krajem 19. stoljeća uz bok ostalim velikim piscima koji su djelovali u tom razdoblju (Eugen Kumičić, Ante Kovačić, Josip Kozarac, Ksaver Šandor Gjalski). „Za razliku od spomenutih književnika, Vjenceslav Novak nikada se nije ideološki i politički izjašnjavao i opredjeljivao, već je njega više od toga zanimalo mentalitet hrvatskog čovjeka kao izvorišta njegove društvene sudbine.“ (Šicel 2005: 200) On je u svojim djelima opisivao sliku hrvatskoga društva i prilika u ono vrijeme, aktualizirao je društvene procese u cjelini, prikazivao individualne sudbine junaka unutar ozbiljnih socijalnih događanja onoga doba, a upravo zbog svih tih obilježja prozvali su ga *hrvatskim Balzacom*. (Šicel 1997: 100) Također, u svoja djela unosio je različite motive (selo, primorski kraj, grad...), ali najviše je volio pisati o svome rodnom gradu Senju. Već je spomenuto da je najviše pisao pripovijetke (neke od poznatijih su *Iz*

²³ Naslov djela je *Dvie pripoviesti* što je zanimljivo za analizu zbog toga jer su gramatičari zagrebačke filološke škole *ě* bilježili kao *ie* (u dugim slogovima) i *je* (u kratkim slogovima), a iz samog naslova možemo uočiti bilježenje dugog sloga kao *ie*.

velegradskog podzemlja, Dvije pripovijesti, Fiškalova ispovijed...), ali osim njih, proslavio se i nekim romanima od kojih su najpoznatiji *Posljednji Stipančići* i *Tito Dorčić*. (Šicel 1997: 100-102)

Analiza je podijeljena na više cjelina u kojima su izdvojene najvažnije značajke zagrebačke filološke škole s jedne strane tablice, a s druge strane navedeni su primjeri iz Djela u kojima se potvrđuju ili ne potvrđuju te značajke.

5.1.1. Fonologija

Tablica 2:

<p>slogotvorno r</p>	<p><i>krv, grlo, rt, prvi, krst, čvrsto, smrt, mrtvoga</i></p>
<p>status ě</p>	<p><i>ě > ie: dvie, pripoviesti, vienac, tielo, samosviest, odielo, svieću, sliedeći, liepo, vrijeme, diete, stiene, poviest, blieda, riedko, Rieke, liek, zviezde, svijest²⁴ ...</i></p> <p><i>ě > je: crjepovljih, dvjema, pjesmicu, pjevati, zasjekoše, vjerovati, pripovjedač, čovjek, grješnika²⁵, vječnih, djelovanja, osjećala, namjestiti, posjet, nigdje...</i></p>
<p>palatalni suglasnici</p>	<p><i>ć: svieću, zappleće, dobroćudnog, upućivati, poći, kuća...</i></p> <p><i>dj = /ǰ/: ledjima, podje, mladjarija, uzbudjenim, sladje, groždje, medja, priredjenih, rođjak...</i></p>

²⁴ U djelu je pronađen samo jedan primjer u kojem je dugi slog zabilježen kao *ije*, a ne kao *ie*, što ukazuje na mogući utjecaj norme hrvatskih vukovaca koji su dugi slog bilježili kao *ije*. Kako je nađen samo jedan takav primjer, ne može se reći da je zbog toga Novak slijedio normu hrvatskih vukovaca kod bilježenja *jata*. Isto tako, kako je pronađen samo jedan takav primjer, možda je to bila samo piščeva omaška.

²⁵ U ovom slučaju uočavamo da je Novak iza pokrivenoga r pisao je, a ne e što bi bilo očekivano s obzirom da riječ grijeh pripada tvorbenoj porodici iza koje se nakon pokrivenoga r piše e.

U ovoj tablici izdvojeni su neki primjeri iz djela vezanih uz fonologiju koji potvrđuju ili ne potvrđuju normu zagrebačke filološke škole. Gramatičari zagrebačke filološke škole smatrali su da se slogotvorno *r* treba bilježiti kao *er*²⁶ što je bila i jedna od glavnih značajki njihove norme. U izdvojenim primjerima iz djela možemo uočiti kako je Vjenceslav Novak slogotvorno *r* bilježio kao *r*, a ne kao *er* što potvrđuje da su mnogi pisci krajem stoljeća slogotvorno *r* bilježili kao *r*, ali to nije odstupanje od norme jer i sam Veber od 70-ih godina bilježi *r*, a ne *er*. Bilježenjem *ě* kao *je* u kratkim slogovima i *ie* u dugim slogovima potvrđuje se norma zagrebačke filološke škole u analiziranom djelu. „Početkom 19.st, preporodni pisci bilježili su refleks jata kao rogato e (*ě*), ali već 40-ih godina tog stoljeća nailazimo na mnoga odstupanja, pa se kod nekih pisaca bilježi dvoslov *ie*.“ (Vulić, Laco 2015: 186) „Većina pisaca, rogato e (*ě*) prestaju pisati 1850-ih godina te najčešće pišu *ie* za dugi refleks ili *je* za kratki refleks jata što će biti karakteristično sve do kraja stoljeća.“ (Vulić, Laco 2015: 187) „Krajem stoljeća, 80-ih i 90-ih godina, uz *ie* se javlja često i slijed *ije* za bilježenje dugoga refleksa jata, ali to nije općeprihvaćeno i većina pisaca je i dalje pisala *ie*.“ (Vulić, Laco 2015: 187) Što se tiče palatalnih suglasnika, u normi zagrebačke filološke škole nalazimo *tj*, *ć* = *ć*; *dj* /*gj* = /*ǰ*/. Vjenceslav Novak bilježi *ć* kao *ć*, a /*ǰ*/ kao *dj*. To nam pokazuje da pisanjem fonema /*ǰ*/ kao *dj* svakako ostaje u okvirima zagrebačke filološke škole jer su hrvatski vukovci fonem /*ǰ*/ bilježili kao *đ*. Što se tiče fonema *ć*, zagrebačka filološka škola bilježila ga je kao *tj* ili kao *ć*, dok su hrvatski vukovci taj fonem bilježili kao *ć*.

²⁶ Godine 1876. (u trećem izdanju *Slovnice hèrvatske za srednja učilišta*) Veber bilježi slogotvorno *r* kao *r*.

5.1.2. Pravopis

Tablica 3:

morfološki pravopis	<i>razklopljenim, plovitbe, druŕtvu, izkazati, obćinskoga, niskoga, izpit, izseliti, raztjerao, izkusnoga, sladko, riedko, vlastnicima, francuzki, gladkom, iztoku, izsluŕeni, izseliti...</i>
sastavljeno i rastavljeno pisanje	<i><u>u istinu</u> je rekla, <u>s mjesta</u> dodje, <u>za sobom</u> ne ostavi niŕta, <u>na čas</u> je zatvorila oći, <u>s toga</u> ostaŕe na moru... <u>ne jede</u>, <u>ne spava</u>, <u>ne psuje</u></i>
dosljedno pisanje zareza ispred da i koji	<i>zarez ispred da: često bi je mućile misli, da nije gdje u bolnici bolestan; stalno je drŕala, da će oni znati gdje joj je muŕ zarez ispred koji: imala je velike obrve, koje preko niskog ćela dotiću vlasi; ŕto znaći oglas, koji te iznenadi</i>

U pravopisu je Novak uglavnom slijedio normu zagrebaćke filoloŕke ŕkole, jedino je odstupao kod sastavljenog i rastavljenog pisanja (ali ne u cijelosti). Ćestica *ne* se gotovo dosljedno pisala sastavljeno s glagolima, a u tablici sam izdvojila primjere koji to ne potvrđuju. Sloŕeni prilozi i prijedlozi najćeŕće su se pisali rastavljeno, ŕto je potvrđeno i primjerima iz tablice. Jedno od temeljnih obiljeŕja zagrebaćke filoloŕke ŕkole je morfološki pravopis. U tablici su navedeni neki primjeri iz Novakova djela koji to i potvrđuju. Isto tako, analizirajući djelo, uoćeno je dosljedno pisanje zareza ispred *da* i *koji*.

5.1.3. Morfologija

Tablica 4:

<p>G mn. imenica</p>	<p><i>povrh <u>krovova</u>, bilo je <u>iznimaka</u>, iz domaćih <u>butelja</u>, pladanj <u>smokava</u>, punu šaku <u>kamenja</u>, dvadeset <u>krštenja</u> i <u>pirovanja</u>, radi <u>novaca</u>, jato <u>mrtvaca</u>, šest <u>novčića</u>, od <u>dohodaka</u>, stalak pun <u>knjiga</u>, mnogo <u>pamuka</u>...</i></p>
<p>DLI mn. imenica</p>	<p>D mn: <i>bolestnicima, siromasima, vojnicima, jarebicama, signalima, dušmanima...</i></p> <p>L mn: <i>na koljenima, u papirima, na tračnicama, u oblacima, na štakama, na rukama, u pripoviestima...</i></p> <p>I mn: <i>s pismima, s ljudima, sa suzama, sa svjetiljkama, s ustima...</i></p>
<p>nenaglašeni lik A jd. zamjenica <i>ona</i></p>	<p><i>da je neće nikada iztrći; pitala je ja; vi ćete je vidjeti; on je prosi</i></p>
<p>G mn. i L mn. u pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji</p>	<p>G mn: <i><u>objestnih</u> dupina, <u>častnih</u> iznimaka, <u>svojih</u> zabavica, <u>lažnih</u> duhova</i></p> <p>L mn: <i>na <u>svojim</u> rukama, u <u>strašnim</u> sanjama, u <u>mladenačkim</u> danima</i></p>
<p>navesci u pridjevsko-zamjениčkoj</p>	<p>G jd: <i><u>srednjega</u> rasta</i></p> <p>D jd: <i><u>tomu</u> čovjeku, <u>kćerkinomu</u> krevetu</i></p>

deklinaciji	L jd: na <u>atlantskom</u> moru, u <u>gospodskom</u> domu
--------------------	--

U morfologiji se Vjenceslav Novak (u analiziranom djelu) najviše udaljio od norme zagrebačke filološke škole. To se najbolje može vidjeti u primjerima iz tablice. Iz primjera navedenih u tablici može se iščitati kako Novak ne rabi nastavak *-ah* (što je bilo jedno od glavnih obilježja zagrebačke filološke škole), već *-a*. Međutim, ipak se možemo zapitati je li se time Novak približio školi hrvatskih vukovaca (koji bilježe nastavak *-a* u genitivu množine) ili ipak ostaje u okvirima zagrebačke filološke škole. Naime, o nastavku *-ah/-a* mnogo se pisalo²⁷, a u literaturi stoji da se genitivni nastavak množine *-a* često pisao i u starijim gramatikama iako se drži da je to tipično obilježje novoštokavskih govora. „Propisujući ga već su prvi hrvatski gramatičari (Kašić, Mikalja) ugradili novoštokavštinu u temelje *općega jezika*. Taj će izbor poslije potvrditi i gramatičari 18. st. Tu tvrdnju ne ruši ni ponovna pojava starijih genitivnih nastavaka u gramatikama na početku narodnoga preporoda ni pisanje toga nastavka kao *-ah*. Naime, Babukić iz ideoloških razloga 1836. u *Osnovi slovnice slavjanske narječja ilirskoga* dopušta uz novoštokavski nastavak *-a* i nastavke *-Ø* i *-ov/-ev* samo zato što ti nastavci povezuju sva tri hrvatska narječja, ali su oni navedeni više kao opis mogućnosti nego kao propis jer se izričito kaže da je "pravi ilirski" nastavak *-ah*." (Tafra 2006) Postoje različita mišljenja o statusu genitivnog *h* (neki su smatrali da je bio dijelom nastavka,²⁸ a neki da je bio pravopisni znak za duljinu sloga²⁹). (Tafra 2006) Dokaz da se Novak u analiziranom djelu udaljava od norme zagrebačke filološke škole i približava školi hrvatskih vukovaca su sinkretizirani oblici DLI množine imenica (muški i srednji rod nastavak *-ima*, ženski rod nastavak *-ama*). Norma zagrebačke

²⁷ Usp. npr. Branka Tafra (1993), Sanda Ham (1998), Josip Vončina (1999)...

²⁸ Npr. Josip Vončina u: „Imenički genitiv množine od iliraca do vukovaca", *Filologija*, 33, 1999; str. 179–221.;

²⁹ Npr. Branka Tafra u : „Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić", *Matica hrvatska*, 1993, Zagreb.

filološke škole bila je veoma poznata po tome što su množinski oblici DLI imenica bili nesinkretizirani, dok su ti oblici u normi škole hrvatskih vukovaca bili sinkretizirani. Također, još jedna značajka kojom se Novak udaljava od norme zagrebačke filološke škole i približava normi škole hrvatskih vukovaca su nesinkretizirani oblici genitiva i lokativa množine u pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji. Zagrebačka škola navodi sinkretizam genitiva i lokativa množine u pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji, a u tablici možemo uočiti kako Novak u genitivu množine bilježi nastavak *-ih*, dok u lokativu množine bilježi nastavak *-im*. Osim toga, Novak se udaljava od norme zagrebačke filološke škole i bilježenjem nenaglašenog lika A jd. zamjenice *ona* (za zagrebačku filološku školu je karakterističan oblik *ju*, a Novak bilježi oblik *je* koji bilježe hrvatski vukovci u svojoj normi). Što se tiče navezaka, može se reći da je Novak bliži zagrebačkoj filološkoj školi negoli školi hrvatskih vukovaca. Kod škole hrvatskih vukovaca nepravilan je raspored navezaka i prednost se daje navesku *-e*, a kod zagrebačke filološke škole pravilan je raspored navezaka i ne poznaju navezak *-e*. (Ham 1998: 44)

5.1.4. Sintaksa

Tablica 5:

proti + dativ	<i>proti čovjeku, proti narodu, proti proklinjanju, proti gospodskomu, proti izprvičnom naumu</i>
upotreba prijedloga <i>k</i> u dativu cilja, usmjerenosti glagolske radnje i pravcu kretanja	<i>k ocu, k moru, k svomu srcu, k svekri, k njima, k zapadu, k prsima, k prozoru, ka kćerkinomu krevetu</i>
niječna rečenica = objekt u genitivu (slavenski genitiv)	<i>ne vidi nad sobom <u>neba</u>, niesam sklopio <u>oka</u>, nije željela tog <u>cvieća</u>, ne znaš mog <u>imena</u>, ne ću joj reći svog <u>imena</u></i>

U sintaksi Vjenceslav Novak nije odstupao od norme zagrebačke filološke škole. Ono što je uočeno analizom književnoga djela, a vezano je uz sintaksu i normu zagrebačke škole je: dosljedna uporaba prijedloga *proti* + dativ, upotreba prijedloga *k* u dativu cilja, usmjerenosti glagolske radnje i pravcu kretanja te objekt u genitivu u niječnoj rečenici.

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu proučavana je norma zagrebačke filološke škole te su dobivene spoznaje primijenjene prilikom analize djela *Dvie pripoviesti* (1897) Vjenceslava Novaka. Nastojala se istražiti prisutnost spomenute norme kod djela književnika s kraja 19. stoljeća kada djelovanje zagrebačke filološke škole više nije bilo na vrhuncu te su počele prevladavati neke nove jezične ideje koje su počeli graditi hrvatski vukovci.³⁰ Spomenuto djelo je nastalo na samom kraju 19. stoljeća što je smatrano veoma zanimljivim i pogodnim za analizu. Analizirajući djelo, osobito je obraćena pozornost na značajke po kojima je norma zagrebačke filološke škole bila najpoznatija (npr. množinski nastavak za genitiv imenica (u normi zagrebačke filološke škole nastavak *-ah*, u školi hrvatskih vukovaca nastavak *-a*), nastavci za dativ, lokativ i instrumental množine imenica (u normi zagrebačke filološke škole oni su bili nesinkretizirani, a u normi škole hrvatskih vukovaca bili su sinkretizirani), status i pisanje *ě* (u zagrebačkoj filološkoj školi *ě* > *ie/je*, a u školi hrvatskih vukovaca *ě* > *ije/je*), slogotvorno *r* (zagrebačka filološka škola najčešće *er*, a škola hrvatskih vukovaca *r*), pravopis (zagrebačka filološka škola morfonološki, a škola hrvatskih vukovaca fonološki). Analizom je zaključeno da je norma zagrebačke filološke škole i dalje jednim dijelom prisutna u književnim djelima s kraja 19. stoljeća (što potvrđuje pisanje *ě* kao *je* i *ie*, morfonološki pravopis, pisanje palatalnih suglasnika (pisanje *dj* umjesto *đ*), neka sintaktička načela³¹, navesci u pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji, itd.). Ta norma više nije stabilna te se pisci (u ovom slučaju Vjenceslav Novak) sve više udaljavaju od nje i koriste neka druga gramatička rješenja (to najviše dokazuje nastavak za genitiv množine

³⁰ Neka od obilježja norme škole hrvatskih vukovaca su: imenički genitiv množine ima nastavak *-a*; nastavci u DLI množine su sinkretizirani; *ě* se bilježi kao *ije/je*; samoglasno *r* bilježe kao *r*; bilježe fonem *đ*; pravopis je fonološki; zanaglasni A jednine je *je*; nepravilan je raspored navezaka u zamjениčko-pridjevnoj sklonidbi, a prednost se daje navesku *e*; prijedlog *proti* ide uz genitiv... (Ham 2006: 156)

³¹ Npr: *proti+dativ*, neizravni objekt u niječnim rečenicama...

imenica koji više nije *-ah*, već *-a*, sinkretizirani oblici za dativ, lokativ i instrumental množine imenica, slogotvorno r bez mukloga e...). Prije samog početka analize očekivanja su bila da će Vjenceslav Novak u svom djelu dosljedno primjenjivati normu zagrebačke filološke škole na što je i sam naslov ukazivao (*Dvie pripoviesti*), ali samom analizom potvrđena je na neki način i sumnja da će se dijelom od toga i udaljiti. Rezultat i nije previše iznenađujući s obzirom da se radi o samome kraju 19. stoljeća, početku jednog novog razdoblja za hrvatski jezik i pojavom novih jezikoslovaca te njihovih ideja koje će s vremenom početi prevladavati.

7. LITERATURA:

Knjige:

- 1) Babić, S.: *Hrvanja hrvatskoga*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.
- 2) Brešić, Vinko, *Hrvatska književnost 19. stoljeća*, Alfa d. d., Zagreb, 2015.
- 3) Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević Milica, *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005.
- 4) Ham, Sanda, *Povijest hrvatskih gramatika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2006.
- 5) Ham, Sanda, *Jezik zagrebačke filološke škole*, Knjižnica neotradicija, Osijek, 1998.
- 6) Jelčić, Dubravko, *Hrvatski književni romantizam*. Školska knjiga, Zagreb, 2002.
- 7) Jonke, Ljudevit, *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971.
- 8) Katičić, Radoslav, *Normiranje književnoga jezika kao lingvistički zadatak*. U: *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Priredio Marko Samardžija, Matica hrvatska, Zagreb, 1999.
- 9) Kurelac Fran <et.al>; priredio Ivo Pranjković, *Jezikoslovne rasprave i članci*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999.
- 10) Mažuranić, Antun, *Slovnica Hèrvatska : [za gimnazije i realne škole] / napisao Antun Mažuranić ; [predgovor Radoslav Katičić ; pogovor Željka Brlobaš]. - [Pretisak]. - Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2008. (Biblioteka Hrvatska jezična riznica. Niz Pretisci ; knj. 7)*
- 11) Moguš, Milan, *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, 1995. 2. prošireno izdanje
- 12) Novak, Kristian, *Višejezičnost i kolektivni identitet Iliraca*, Srednja europa, Zagreb, 2012.

13) Pranjković, Ivo, *Filološke škole i hrvatski standardni jezik u drugoj polovici 19. stoljeća*. U: *Povijest hrvatskoga jezika*, 4. knjiga: 19. stoljeće, Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti Croatica, Zagreb, 2015.

14) Pranjković, Ivo, *Hrvatski jezik u 19. stoljeću // Povijest hrvatskoga jezika / Književne prakse sedamdesetih*, Zbornik radova 38. seminara Zagrebačke slavističke škole / Krešimir Mićanović (ur.), Zagreb: FF Press, 2010. str. 49-68

15) Samardžija, Marko, *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999.

16) Šicel, Miroslav, *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.

17) Šicel, Miroslav, *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga II: realizam, Zagreb, 2005.

18) Tafra, Branka, *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*, Matica hrvatska, Zagreb, 1993.

19) Vince, Zlatko, *Filološke škole XIX. stoljeća u razvoju hrvatskoga književnog jezika*, Radovi zavoda za slavensku filologiju, sv.10. posebni otisak, Zagreb, 1968.

20) Vince, Zlatko, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1990.

21) Vulić, Sanja, Laco, Gordana, *Jezik hrvatskih književnih djela u 19. stoljeću*. U: *Povijest hrvatskoga jezika*, 4. knjiga: 19. stoljeće, Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti Croatica, Zagreb, 2015.

Doktorska disertacija:

1) Morić Mohorovičić, Borana, *Gramatičar Dragutin Antun Parčić*, Disertacija, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2015.

Izvori:

1) Novak, Vjenceslav, *Dvie pripoviesti*, Zabavna knjižnica Matice hrvatske, Zagreb, 1897.

Internetski izvori:

- 1) Frančić, Anđela, *Hrvatski jezik u 17.i 18.stoljeću*, Zagrebačka slavistička škola. Preuzeto: <https://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1783&naslov=hrvatski-jezik-u-17-i-18-stoljecu> (4.9.2019.)
- 2) Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, *Ljudevit Gaj: Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisa*, preuzeto: <http://ihjj.hr/iz-povijesti/ljudevit-gaj-kratka-osnova-horvatsko-slavenskoga-pravopisa-a/32/> (4.9.2019)
- 3) Petrović, Bernardina, *Norme i normiranje hrvatskoga standardnog jezika*, preuzeto: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/c/c1/Hrvatski_standardni_jezik.pdf (8.7.2019.)
- 4) Tafra, Branka, *Značenje narodnoga preporoda za hrvatski jezik*, *Croatica et Slavica Iadertina*, vol. 2, br. 2., 2006, str. 43-55. Preuzeto: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=26665 (16.8.2019.)
- 5) Vončina, Josip, *Imenički genitiv množine od iliraca do vukovaca*, *Filologija*, 33, 1999, str. 179-221. Preuzeto: <https://hrcak.srce.hr/157419> (13.9.2019.)

8. PRILOZI:

1) Tablica 1:

		V. Babukić <i>Osnova slovnice slavjanske</i>	V. Babukić <i>Ilirska slovnica</i>	B. Mažuranić	B. Veber
f o n o l o g i j a	broj fonema	30 (ne razlikuje fonem /ž/; ubrojen ě)	30 (nije ubrojen ě; razlikuje fonem /ž/)	27 (ne razlikuje foneme /ž/, /ž/, /l/, /ñ/, iako tri potonja rabi u tekstu <i>Slovnice</i> , ubrojen fonem /ě/)	28 (ne razlikuje foneme /ž/, /ž/, /l/, /ñ/, iako tri potonja rabi u tekstu <i>Slovnice</i> , ubrojeni fonemi /ě/ i /è/)
	slogotvor no r	<i>er</i>	<i>Ěr</i>	<i>Ěr</i>	<i>èr</i> ; od 1876. godine <i>r</i>
	status jata	<i>ě > je</i> (slobodan izgovor u pjesništvu)	<i>ě > ie</i> (dug slog); <i>je</i> (kratak slog)	<i>ě > ie</i> (dug slog); <i>je</i> (kratak slog) (dvosložan izgovor u narodnim pjesmama)	<i>ě > ie</i> (dug slog); <i>je</i> (kratak slog); od 1876. godine <i>ě</i> se bilježi kao <i>ie</i> ; <i>je</i> .
	palatalni sug.	<i>č; t j, ć = ć; dj = đ; lj, nj, š; ž</i>	<i>č; ć, (tj) = ć; dž; dj = đ; lj; nj, š; ž</i>	<i>č; tj, ć = ć; dj /gj = đ; lj; nj; š; ž</i>	<i>č; tj, ć = ć; dj = đ; lj; nj; š; ž</i>
	Alternacije	opisane; nisu imenovane	opisane; nisu imenovane	opisane; nisu imenovane (zijevo?)	opisane; imenovane samo vokalne glasovne promjene
	akcenatski sustav	<u>troakcenatski</u> <i>à</i> (kratki) <i>á</i> (oštri) <i>â</i> (zavinjeni)	<u>troakcenatski</u> <i>ki</i> <i>à</i> (teški) <i>á</i> (oštri) <i>â</i> (zavinjeni)	<u>četveroakcenatski</u> <i>i</i> <i>à</i> slabi teški (kratkouzlazni) <i>á</i> oštri (dugosilazni) <i>â</i> zavinuti	<u>četveroakcenatski</u> <i>tski</i> <i>à</i> protežki (kratkouzlazni)) <i>á</i> oštri (dugosilazni)

				(dugouzlazni) <i>ǎ jaki težki</i> (kratkosilazni)	<i>â zavinuti</i> (dugouzlazni) <i>ǎ jtežki</i> (kratkosilazni)
m o r f o l o g i	vrste riječi	Ime (<i>samostavno, pridavno i brojno ime</i>), zaima, glagolj, pričastje, predlog, prislov, veznik, medmetak	samostavnič ki red (<i>samostavnik / samostavno ime;</i> <i>pridavnik / pridavno ime / priděvak;</i> <i>brojnik / brojno ime;</i> <i>zaima;</i> <i>predlog</i>); glagoljski red (<i>glagolj;</i> <i>prislov;</i> <i>veznik</i>)	imena (<i>samosatvno i pridavno ime [brojno ime i zaima]</i>), glagolji, čestice (<i>prislovi, predlozi, veznici, umetci</i>)	imena (<i>samostavnik i pridavnik [brojnik i zaima]</i>), glagolji, čestice (<i>prislovi, predlozi, veznici, umetci</i>)
	broj	jednina, množina, dvojina			
	dekl. Obrasci	tri dekl. obrasca prema nastavku G jd.			
	G mn. imenica	-Ø, -ah, -ov, -ev, -ih	-Ø, -ah, -ih	-āh, -īh	-āh, -īh
	DLI mn. imenica	nesinkretizirani likovi			
	nenaglašeni lik A jd. zamjenica	<i>Ju</i>			
	V u imeničkoj deklinaciji pridjeva	- (Babukić ne piše vokativni u određenih pridjeva)	+	+	+
	G mn. i L mn. u	Sinkretiziran			

j a	pridjevsk o- zamjenič koj deklinacij i				
	navesci u pridjevsk o- zamjenič koj deklinacij i	<i>G jd. zdravoga D jd. zdravomu L jd. zdravom I jd. zdravim</i>	<i>G jd. zdravoga D jd. zdravomu L jd. zdravom I jd. zdravim</i>	<i>G jd. žutoga D jd. žutomu L jd. žutom I jd. žutim</i>	<i>G jd. žutoga D jd. žutomu L jd. žutom I jd. žutim</i>
	dekl. brojeva	dekliniraju se brojevi od jedan do četiri	dekliniraju se brojevi od jedan do četiri	dekliniraju se svi brojevi	dekliniraju se brojevi od jedan do četiri
	konjug. obraci	6 razreda po infinitivnoj osnovi	6 razreda po infinitivnoj osnovi	2 razreda: glagoli kojima osnova završava na suglasnik te glagoli kojima osnova završava na samoglasnik	6 razreda po infinitivnoj osnovi
	futur egzaktni	-	<i>bit ću bio</i>	<i>bit ću kupovao</i>	<i>bit ću kupovao</i>
	neosobni, nepraviln i i manjkavi glagolji	-	izdvojene kategorije glagola kojima se zaključuje morfologija glagola	izdvojene kategorije glagola kojima se zaključuje morfologija glagola	izdvojene kategorije glagola kojima se zaključuje morfologija glagola
tv o rb a rij e či	tvorbeni načini	-	-	izdvojenje i slaganje	izvadjanje i sastavljanje (parateza i sinteza)

s i n t a k s a		sedam pravila koja ne prelaze granicu sintagme	<i>o prostom stavku (jednostavna rečenica)</i>	-	<i>skladnja slaganja (opisuje rečenicu i njezine dijelove)</i>
			<i>o sastavljenoj stavku (složena rečenica)</i>		<i>skladnja djelovanja (sintaksa oblika i vrsta riječi)</i>
			<i>o višestručno sastavljenoj me stavku ili periodu (višestruko složena rečenica)</i>		<i>skladnja porednja (red riječi)</i>
P r a v o p i s		morfonološki pravopis	morfonološki pravopis	morfonološki pravopis (na teorijskoj razini dopušta i neka rješenja fonološkog pravopisa)	morfonološki pravopis
	jezične razine	- <i>skladnje</i>	<i>glasoslovje (fonetika i fonologija), rečoslovje (morfologija i naznake tvorbe riječi), stavkoslovje (sintaksa)</i>	<i>rečoslovje pregibanje reči, tvorenje pregibivih reči (skladnja)</i>	<i>rečoslovje (glasoslovje, likoslovje, tvorenje reči), skladnja</i>
	Gramatik	Slovnica			

n a z i v l j e	a				
	vrste riječi	<i>samostavno ime, pridavno ime, brojno ime, zaima, glagolj, pričastje, predlog, prislov, veznik, medmetak</i>	<i>samostavnik / samostavno ime, pridavnik / pridavno ime / priděvak, brojnik / brojno ime, zaima, predlog; glagolj, prislov, veznik</i>	<i>samostavno ime, pridavno ime, brojno ime, zaima, glagolj, prislov, predlog, veznik, umetak</i>	<i>samostavnik, pridavnik, brojnik, zaima, glagolj, prislov, predlog, veznik, umetak/uzkličnik</i>
	padeži	<i>Imeniteljni (Nominativus); Roditeljni (Genitivus); Dateljni (Dativus); Tužiteljni (Accusativus); Zvateljni (Vocativus); Skazateljni (Praepositionalis v. Localis); Tvoriteljni (Instrumentalis c. Sociativus)</i>	<i>Nominativ (imaniteljni padež); Genitiv (roditeljni padež); Dativ (dateljni padež); Akuzativ (tužiteljni padež); Vokativ (zvateljni padež); Praepositional (predložni padež); Instrumental (tvoriteljni padež)</i>	<i>imateljni ili nominativ; roditeljni ili genitiv; dateljni ili dativ; tužiteljni ili accusativ; zvateljni ili vocativ; mēstni ili local; orudni ili instrumental</i>	<i>nominativ genitiv dativ akuzativ vokativ prepozicional instrumental</i>
kategorija broja	<i>jednbrojnik, dvobrojnik, višebrojnik</i>	<i>broj jedinstveni, broj dvojstveni, broj</i>	<i>jednbroj, dvobroj, višebroj</i>	<i>singular, dual, plural</i>	

			<i>mnoštveni</i>		
	rod	Spol			

2) Tablica 2:

slogotvorno r	<i>krv, grlo, rt, prvi, krst, čvrsto, smrt, mrtvoga</i>
status ě	<i>ě > ie: dvie, pripoviesti, vienac, tielo, samosviest, odielo, svieću, sliedeći, liepo, vrijeme, diete, stiene, poviest, blieda, riedko, Rieke, liek, zviezde... ě > je: crjepovljih, dvjema, pjesmicu, pjevati, zasjekoše, vjerovati, pripovjedač, čovjek, grješnika, vječnih, djelovanja, osjećala, namjestiti, posjet, svijest, nigdje...</i>
palatalni suglasnici	<i>ć: svieću, zapleće, dobroćudnog, upućivati, poći, kuća... dj = /ǰ/: ledjima, podje, mladjarija, uzbudjenim, sladje, groždje, medja, priredjenih, rođjak...</i>

3) Tablica 3:

morfonološki pravopis	<i>razklopljenim, plovitbe, društvu, izkazati, občinskoga, nizkoga, izpit, izseliti, raztjerao, izkusnoga, sladko, riedko, vlastnicima, francuzki,</i>
------------------------------	--

	<i>gladkom, iztoku, izsluženi, izseliti...</i>
sastavljeno i rastavljeno pisanje	<i>u istinu je rekla, s mjesta dodje, za sobom ne ostavi ništa, na čas je zatvorila oči, s toga ostaše na moru... ne jede, ne spava, ne psuje</i>
dosljedno pisanje zareza ispred da i koji	<i>zarež ispred da: često bi je mučile misli, da nije gdje u bolnici bolestan; stalno je držala, da će oni znati gdje joj je muž zarež ispred koji: imala je velike obrve, koje preko niskog čela dotiču vlasi; što znači oglas, koji te iznenadi</i>

4) Tablica 4:

G mn. imenica	<i>povrh krovova, bilo je iznimaka, iz domaćih butelja, pladanj smokava, punu šaku kamenja, dvadeset krštenja i pirovanja, radi novaca, jato mrtvaca, šest novčića, od dohodaka, stalak pun knjiga, mnogo pamuka...</i>
DLI mn. imenica	D mn: <i>bolestnicima, siromasima, vojnicima, jarebicama, signalima, dušmanima...</i> L mn: <i>na koljenima, u papirima, na tračnicama, u oblacima, na štakama, na rukama, u pripoviestima...</i> I mn: <i>s pismima, s ljudima, sa</i>

	<i>suzama, sa svjetiljkama, s ustima...</i>
nenaglašeni lik A jd. zamjenica ona	<i>da je neće nikada iztrći; pitala je ja; vi ćete je vidjeti; on je prosi</i>
G mn. i L mn. u pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji	G mn: <i><u>objestnih</u> dupina, <u>častnih</u> iznimaka, <u>svojih</u> zabavica, <u>lažnih</u> duhova</i> L mn: <i>na <u>svojim</u> rukama, u <u>strašnim</u> sanjama, u <u>mladenačkim</u> danima</i>
navesci u pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji	G jd: <i><u>srednjega</u> rasta</i> D jd: <i><u>tomu</u> čovjeku, <u>kćerkinomu</u> krevetu</i> L jd: <i>na <u>atlantskom</u> moru, u <u>gospodskom</u> domu</i>

5) Tablica 5:

proti + dativ	<i>proti čovjeku, proti narodu, proti proklinjanju, proti gospodskomu, proti izprvičnom naumu</i>
upotreba prijedloga k u dativu cilja, usmjerenosti glagolske radnje i pravcu kretanja	<i>k ocu, k moru, k svomu srcu, k svezrvi, k njima, k zapadu, k prsima, k prozoru, ka kćerkinomu krevetu</i>
niječna rečenica = objekt u genitivu (slavenski genitiv)	<i>ne vidi nad sobom <u>neba</u>, niesam sklopio <u>oka</u>, nije željela tog <u>cvieća</u>, ne znaš mog <u>imena</u>, ne ću joj reći svog <u>imena</u></i>